

Heydər Əliyev: liderliyin dünya miqyaslı strateqi

I məqalə

14 iyul 1969-cu il

nəlxalq aləmdən geosiyasi təcrid, həm də SSRİ mərkəzindən edilən təzyiqlərin edildiyi bir Respublikanı düşdüyü vəziyyətdən xilas etməli idi. Heydər Əliyev bu cür çətin durumdan Azərbaycan SSR-ni ölkə və cəmiyyət kimi xilas edən lider oldu! Bu baxımdan hələlik Heydər Əliyev səviyyəsində öz ölkəsi, dövləti və cəmiyyəti üçün töhfə verən başqa siyasi lider yoxdur.

Azərbaycan SSRİ tərkibində olduğu dönmədə belə Heydər Əliyev liderliyin dünya miqyaslı strateqi kimi fəaliyyət göstərdi. Moskvada erməni lobbiciliyinin tüğyan etdiyi bir dönmədə Heydər Əliyev Azərbaycandan torpaq qopartmaq prosesini tamamilə dayandırdı. Ulu öndərin apardığı siyasət kadrları milliləşdirdi, siyasi institutlaşmanı yeni səviyyəyə yüksəltdi, elm Azərbaycan dövlətinə xidmət etməyə başladı, ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti kökündən dəyişdi (Azərbaycan SSR təsədüfən dalbadal keçici bayraqlar almırdı). Hətta həmin dövrdə Azərbaycan Elmlər Akademiyası SSRİ-də yeganə elmi təşkilat idi ki, Moskvadan asılı olmayaraq beynəlxalq əlaqələr qura bilirdi.

Bununla Heydər Əliyev SSRİ kimi nəzarətin güclü olduğu bir qapalı sistemdə yüksək liderlik nümunəsi nümayiş etdirmişdir. Öncə, Azərbaycan SSR-in qapalı sovet sistemi daxilində mövcudluğu zərurətini qəbul etdirmişdir. Çünki əgər bir neçə əsr davam edən antiAzərbaycan (antitürk-müsəlman) siyasətini nəzərə alsaq, imperialist dairələrin son məqsədi türk imperiya strukturlarını dağıtdıqdan sonra, ümumiyyətlə, türk milli dövlətçiliyini məhv etməkdən ibarət idi.

Aydın görünürdü ki, bizə dost olmaq istəməyən imperialist dairələr (Qərbin güclü imperialist dövlətləri, Rusiya imperalizmi və sonra “sosializm qardaşlığı” donuna bürünmüş sovetləşmə) Səfəvi və Osmanlıni məhv etdikdən sonra, qalan türk dövlətçilik əlamətlərini də yerlə-yeksan etməkdə qərarlıdılar. Bu tezisi XVIII əsrin ikinci yarısından XX əsrin sonlarına qədər həmin dairələrin müxtəlif ibarələr altında bizə qarşı apardıqları siyasətin konkret faktları təsdiq edir.

Heydər Əliyevin xilaskarlıq missiyasının sovetləri əhatə edən dönməinə vurğuladığımız bu geosiyasi və siyasi-ideoloji reallıqlar prizmasında baxmaq lazımdır. Bir müsəlman-türk lider ikiqat təcridçilik və ciddi nəzarətli siyasi-ideoloji təzyiqlər şəraitində öz ölkəsini necə xilas edə bilərdi? Bu suala cavab nə asandır, nə də sadədir. Çünki söhbət vurğulanan ziddiyyətlər şəraitində siyasi liderin praktiki uğurlu ola bilməsi nümunəsinin fəlsəfi və siyasi-nəzəri dərkindən gedir. Ona qiymət vermək çətin məsələdir. Lakin bir reallıq burada yardımçı ola bilər: Heydər Əliyev sözdə deyil, əməldə Azərbaycanı ölkə, dövlət, mədəniyyət məkanı, iqtisadi güc və cəmiyyət kimi xilas etdi. Məhz bu baxımdan Heydər Əliyev dünya miqyaslı uğurlu strateq olaraq hələ sovet dövründə özünü təsdiq etmişdir!

Azərbaycan dövlətçiliyinin deqradasiyasının dayandırılması

XVIII əsrin ikinci yarısından başlayaraq Qərb imperialist dairələri ilə Rusiya imperalizminin mütəmadi olaraq Azərbaycan ərazisi, mədəniyyəti, demoqrafiyası və dövlətçiliyinə qarşı həyata keçirdikləri fəaliyyətlərin məntiqində onu tarixin səhnəsindən silmək planlarını həyata keçirməyə çalışdıqlarını görürük.

Çar Rusiyası inqilaba qədər Azərbaycanı tərkibində saxlamaqla faktiki olaraq müstəqil dövlətçiliyimizi tədricən məhv etmək xəttini seçmişdi. Qərbin imperialist dairələri ondan heç də geridə qalmırdılar. Buna görə də inqilabdan sonra Cənubi Qafqazda ayrıca respublika olmaq məqsədinə ən çətin nail olan Azərbaycan oldu. Tarixi faktdır ki, kommunistlərin rəhbəri də öncə Azərbaycanı ayrıca respublika kimi görmək istəmirdi. Lakin 1918-1920-ci illər ərzində azərbaycanlılar Demokratik Respublikanı yaşatmaqla sübut etdilər ki, feili olaraq müstəqil dövlət qurmağa qabildirlər. Sosialist inqilabı bu prosesi dayandırdı.

Nəticədə SSRİ tərkibində Azərbaycan SSR ciddi surətdə Mərkəzdən idarə olunan respublika kimi mövcud oldu.

Bu formada Heydər Əliyev Azərbaycanda dövlət strukturlarını (siyasi institutlaşmanı) reallaşdırmaqla tarixi addım atdı. Söhbət 1969-cu ilə qədər Azərbaycan SSR-də siyasi institutlaşmanın ümumiyyətlə, olmadığı kimi absurd iddia irəli sürməklə bağlı deyildir. Məsələ Azərbaycanda dərin sosial-siyasi və idarəetmə qatlarında ölkəyə yararlı ola biləcək idarəetmə infrastrukturunun yaradılması ilə bağlıdır.

Açıq görünürdü ki, sovetlərin tərkibində formal olaraq “Azərbaycan siyasi idarəetmə institutları” formalaşdırılırdı. Onlarda Azərbaycana tamamilə yad ruhlu insanlar əsas yeri tuturdular. Bu da geniş anlamda Azərbaycan dövlətçiliyinin qapalı bir siyasi rejimdə tədrici məhv edilməsi demək idi. Çünki yad kadrlar malik olduqları səlahiyyətlərini Azərbaycanda real idarəetmə strukturlarını yaratmağa deyil, minbir hiylə ilə Azərbaycanda dövlətçilik ruhu və şüuruna zərbələr endirmək istiqamtinə yönəldirdilər. Hər yerdə və hər işdə ilk “günahkar” milli ruhlu azərbaycanlı olurdu. Bu cür insanlarımızı cəzalandırır və millilikdən əl çəkməyə məcbur edirdilər. Bununla tədrici olaraq azərbaycanlıları dövlət yaradan qövmlər deyil, başqasının siyasi iradəsinə yerinə yetirməli olan “yığın” halına salmağa çalışırdılar. Heydər Əliyev 1969-cu ildən başlayaraq bu prosesi dayandırdı. Tədricən Azərbaycan ruhlu kadrlar yetişdirildi, idarəetmə və təhlükəsizlik orqanlarında milli maraqlara bağlı insanlar yer tutmağa başladılar. Beləliklə, müstəqil dövlət olmaq imkanları qarşısında yeni üfüqlər açıldı.

Çox əhəmiyyətlidir ki, fəaliyyəti ilə Heydər Əliyev qapalı siyasi sistem daxilində müsəlman ölkəsinin dövlətçiliyinin deqradasiyasının qarşısını almağın nümunəsini yaratmış oldu. Bu prosesə SSRİ-dən kənarda dəstək almaq mümkün deyildi.

Birincisi, Azərbaycanda dövlət strukturlarının milliləşməsinə kənardan dəstək verə biləcək böyük güc yox idi. Qardaş Türkiyənin özü müstəqilliyini güclə saxlaya bilir və əslində Qərbin tam təsiri altında qalmalı olurdu. Türkiyədə baş verən dövlət çevrilişləri, sui-qəsdlər, siyasi təxribatlar, NATO-ya bağlı silahlı qüvvələrin çevrilişləri onun təzahürləri idi.

İkincisi, kənardan Azərbaycana ola biləcək hər hansı dəstəyin qarşısını SSRİ qətiyyətlə alardı və təşəbbüskarları məhv edərdi.

Üçüncüsü, Azərbaycanda milli kadrların aparıcı yer almasına qarşı ilk çıxan Mərkəz və orada at oynadan ermənilər idi. Çünki ermənilərə dövlət qurmaq planları tam olaraq həyata keçməmişdi. Buna görə də mütəmadi qaydada Azərbaycanda əraziləri alıb, Ermənistanı verirdilər. 1969-1982-ci illərdə həmin prosesin qarşısını Heydər Əliyev aldı.

Bu, Azərbaycanı xilas etmək missiyasının ilk mərhələsinin finalı idi. Ulu öndəri Moskvaya vəzifəyə aparmaqla ümid edirdilər ki, Azərbaycanda məkrli planlarını həyata keçirmək üçün geniş imkanlar yaranacaq.

Ancaq Heydər Əliyev Moskvadan da Azərbaycana ciddi yardımlar etdi. Yeni müəssisələr, təhsil ocaqları, idarəetmə infrastrukturunun yaradılması üçün ciddi addımlar atdı.

1982-1989-cu illərdə ermənilər əvvəlki mərhələlərdə özünü göstərən antiazərbaycan fəaliyyətlərini genişləndirməyə çalışdılar. Nəticədə Moskvanın ciddi dəstəyi ilə 1988-ci ildə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan deportasiyasının yeni mərhələsi başladı. 1990-cı il 20 Yanvar hadisələri və Azərbaycanın torpaqlarının tədricən işğalı səbr kasasını daşırdı. Heydər Əliyev çox çətin şərtlər daxilində yenidən siyasi fəaliyyətini aktivləşdirdi. Bununla Ulu öndərin liderliyinin dünya miqyasında stratejiyalar sırasında yeni mərhələsi başladı.

(ardı var)

*Füzuli QURBANOV,
XQ-nin analitiki
fəlsəfə elmləri doktoru*